

JÚLIA MARCINOVÁ



**KDE SI SA VYDALA,  
TAM SI MLIEKO PÝTAJ**

**KNIHA O ŽIVOTE, SMRTI A ODPUSTENÍ**

ARTIS OMNIS

KDE SI SA VYDALA,  
TAM SI MLIEKO PÝTAJ

Júlia Marcinová © 2023  
Cover © Jana Kollárová 2023  
Slovak Edition © Artis Omnis 2023

ISBN 978-80-8201-192-3

JÚLIA MARCINOVÁ

KDE SI SA VYDALA,  
TAM SI MLIEKO PÝTAJ

KNIHA O ŽIVOTE, SMRTI A ODPUSTENÍ

artis  
omnis

# S LÁSKOU MILOVANÝM RODIČOM

*Venované in memoriam starým rodičom Jozefovi a Vincencii, prastarým rodičom Vavrínovi a Verone, pra-prastarým rodičom Michalovi a Pavlíne a pra-pra-prastarým rodičom Jánovi a Márii. A všetkým tým, po ktorých dnes už nezostala žiadna pamäťová stopa...*

*V neposlednom rade patrí láskavé venovanie tetám Božke a Helenke a strýkom Bohušovi, Gustovi a Jánovi, ktorí sú mojou večnou inšpiráciou a dôkazom toho, že aj jedna obyčajná rodina vie prežívať neobyčajné chvíle. Ďakujem za to, že vás mám, moji adoptívni starí rodičia...*

*Kniha, ktorú držíte v ruke, je odrazom naliehavej nevyhnutnosti vtlačiť punc dôležitosti malým, zdanlivo nevýrazným dejinám, ktoré často ostávajú v tieni tých veľkých. Osudy jednoduchých ľudí naprieč štyrmi generáciami jednej rodiny však už nikto neposkladá tak presne, aby mohli tvoriť podrobnejší a súvislejší príbeh. Ponúka preto niekoľko dejových línií odohrávajúcich sa v rokoch 1860 – 1944 v obci Poluvsie pri Rajeckých Tepliciach. Takmer všetky postavy sú skutočné, pričom totožné mená sú použité s láskavým dovolením spomenutých osôb a žijúcich potomkov.*

*Kniha je napísaná na základe skutočných udalostí, ktoré sa útržkovito zachovali ústnym podaním až do súčasnosti. Vďaka generačnej pamäti opäť ožívajú ľudia, ktorí svoje príbehy reálne prežili. Ich zapísaním sa tak navždy stávajú malou súčasťou pamäti národa.*

*Za dverami tajnej izby  
stál stôl a dve stoličky.  
Na stole len obrus čistý,  
na ňom svietnik maličký.*

*Na stoličke zamyslene  
smutné oči upierala  
žena mladá, vlasy čierne,  
slzy tíško utierala.*

*Čakávala dlhé roky  
na chvíľu vytúženú,  
keď samota si vystrie ruky  
konečne k osudu inému.*

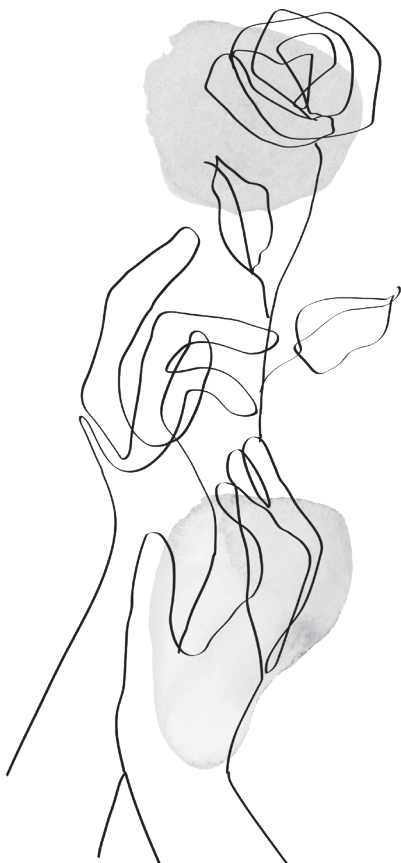
*A namiesto samoty pride mladý muž,  
čo zasníval jej každú nočnú chvíľu,  
a povie jej, milá moja, nuž:  
hľadám ja roky teba – moju milú.  
Vystrie obe ruky k nemu,  
zamdlie z hĺbky jeho hlasu,  
objíme ho, schúli sa mu,  
pod kožu mu vdýchne krásu.*

*A tak človečenstvo nájdu,  
jeden v druhom lásku večnú,  
pošepnú si líbu pravdu,  
vdýchnu túžbu nekonečnú.*

*Vedno sklonia svoje hlavy, vstupujúc do izby maličkej,  
spoja čelá, ústa, ruky,  
zohrejú telo stoličke.*

*Aby od tej chvíle nebol ani jeden sám,  
do duší si vytesali: teba mám ja,  
ty máš mňa.*

*... aby ani oni dvaja, ani tie dve stoličky nehrali už nikdy sólo...*





JÁN A MÁRIA  
1860 – 1884



---

# STARÝ CINTORÍN

To miesto sa nedalo nazvať inak ako magické. Kedysi dávno ma tam vzal starý otec. Prešli sme horúcimi betónovými schodmi okolo starej kaplnky cez polia so zrejúcim obilím, až sme zastali na nenápadnej lúke s tromi lipami uprostred a krížom medzi nimi. Sme tu. Pozerala som okolo seba dosť pochybovačne, lebo cieľom mal byť starý cintorín, no ja som videla len tie voňavé lipy. Starký sa smial nad mojím počudovaním, možno aj sklamaním. Až po chvíli mi bolo jasné, že stojíme na hroboch. Naznačoval ich zvlnený terén – pochovávať sa tu prestalo v roku 1907. V kúte pri susediacom rodinnom dome stál opustený železný kríž. Nikto už nevie, komu patril, ale týčil sa tam ako posledný mohykán. Bránil železnými ramenami svoje územie a ja som vtedy pocítila obrovský príval ľútosti, že sa o to miesto nikto nepostaral. Že tie ostatné drevené kríže zhnili spolu s telami.

„Tu je pochovaný tvoj pra-pra-prastarý otec Ján,“ prehovoril starký.

Veľa sme o našom predkovi nevedeli. Vlastne takmer nič. Ostalo len jeho meno visiace vo vzduchu. Až o dvadsaťdva rokov neskôr sa mi podarilo zistiť, že mal ženu Máriu. Pravdepodobne tu ležia spolu. Ani po dvadsiatich dvoch rokoch od chvíle, keď mi to všetko

starý otec prezradil, som to miesto neprestala milovať. Vždy tam stojím s bážňou a podvedome si uchovávam spomienku, ktorá sa mi vryla do pamäti. Rozpálený letný deň, tieň a doznievajúca vôňa neskoro kvitnúcich líp... a náš rozhovor. Počas neho mi starý otec ani na chvíľu nepustil ruku, hoci som už dávno nebola malé dieťa.

Sedela som pod starou lipou a nasávala posledné lúče pekelné rozpáleného dňa. Z toho miesta vyžarovala zvláštna energia. Bosé nohysom mala zaborené v tráve a liezli mi po nich dva mravce. Podľa všetkého spolu tancovali tango argentino a po únavnom výkone oddychovali slastne jeden na druhom. V niekoľkosekundovej pauze zastali a ja som na okamih prestala dýchať, aby som ich nevyrušila. Ich jemné pohyby vo mne vyvolali vlnu zimomriavok, na ktoré reagovali únikom. Vzala som ich na ruku a pustila do trávy. Možno si na hrobe pra-pra-pradeda Jána založia mravenisko a budú vytvárať život na kopčeku smrti.

Bol to zvláštny pocit, sedieť na hroboch. Napriek tomu ma toto poznanie nelakalo. Lahla som si do trávy a čakala na západ slnka. Cez steblá bolo slnko rozstrihané na stovky krehkých pásikov. Tvár som mala ešte stále rozhorúčenú a vedela som, že mi zas pribudnú nové pehy. Už od detstva sa mi sused Martin vždy v lete smial, že ma vtáčik osral cez sitko. Ale ja sa mám rada aj pehavá. Keby pri mne ležal Pavel Novák, určite by mi zaspieval Proč já blázen pořád sním o té dívce pihovaté? Pavel tu však neleží, či o mne niekto sníva, neviem, a jedinými spoločníkmi sú mi mravce. Ak by som však ich štekľivé pohyby v predstave vymenila za mužskú ruku, celý príbeh by sa zmenil na Búrlivé výšiny. Tak teda späť. Lepšie som sa usadila a napravila si sukňu. Zbytočne budem provokovať mravce, aj tak vidia priveľa. Čo by mi asi tak povedala tá moja pra-pra-prababka Mária? Sukne nosila dlhé po členky, zahalené ruky aj hlava boli vizitkou mravnej spoločenskej normy. Och, keby tak vstala! Tisíckrát by sa nado mnou prežehnala a odsúdila ma ako nehanebnicu na priamu cestu do pekiel. Možno by ma dokonca nazvala fľandrou. Len tak, pre tie holé nohy a ruky. Táto predstava mi pripadala úsmevná. Len si tam ležte, Mária aj Ján. Už vám je dobre. Lebo nad dnešným svetom by ste žiaľili od ľútosti a nepomohli by

vám ani dlhé sukne, ani mravné kázania. Len Boh vie, ako ste žili vy, narodení v dobe habsburskej monarchie. „My, poddaní zemepána nášho...“ Okrem detí a ľudí, čo zomreli na starobu, sú tu pochovaní aj tí, čo zomreli na cholera či mor. Mali vyhradené miesto pri ceste vedúcej zvrchu, pri križi a lipách. Vravelo sa, že také miesto má ostať neporušené a druhýkrát sa tam nesmie kopať. Vraj by sa choroba dostala na povrch a ľudia by na ňu znova umierali...

Pretočila som sa na brucho a steblá trávy mi príjemne poštekli krk. Otvorila som zápisník a začala si zapisovať novozistené rodinné väzby. V hĺbke dvoch metrov podo mnou, možno menej, ležalo mnoho ľudí so svojimi zabudnutými príbehmi. Spomenula som si na hrobára Jancka, ktorý tu podľa rozprávania pamätníkov pochoval svoju malú dcérku. Možno jej dal do útlej zovretej rúčky agnusťek, poláskal jej poslednýkrát bledé líčka, prečesal tmavé vlásky a vložil jej teličko do truhličky. Oblečenú mala ľanovú košielku s tenučkou čipkou po okrajoch. Na hrob jej položil ľúčne kvety, lebo ich ľúbila, a miesto vody ich polial slzami. Pohladila som kvety predou mnou a poliala ich pre zmenu kvapkami vody s prídavkom magnézia z plastovej fľaše. Možno tu tieto kvety rastú odvtedy a možno sa z nich to malé dievčatko stále teší. Určite je v nebi. Sú tam všetky deti a spolu tancujú Kolo, kolo mlynské, hrajú sa guľôčky, na slepú babu a spievajú si Oli, oli Janko. Dievčatko som si sama pre seba nazvala Veronka. V mojich predstavách bola veselá a tmavovlasá, hoci dnes o nej už nikto nič nevie. Ani to, ako sa skutočne volala a prečo zomrela. Budem sa tu s ňou v duchu rozprávať. Nie s Jánom a Máriou. Mám rešpekt pred ich mravnosťou a bojím sa, že by sa na mňa hnevali, že ležím na ich hroboch s holými nohami a poloodhaleným dekoltom. No Veronka by sa nehnevala. Lahla by si do trávy so mnou a rozprávali by sme sa o všetkých tých babských záležitostiach, o ktorých chlapi nemôžu vedieť vôbec nič. Mali by sme svoje tajomstvá a chichúňali sa na tom, že ju susedov Ondřík pošťipal na líčko a jej z toho zrumenela celá tvárička. Bolo by nám spolu dobre.

Slnko zapadlo za kopec a nad hrobmi, ktoré vôbec nebolo vidieť, sa začala usádzať tma. Pohladila som tie kvety znovu a s privretými

očami som sa oprela o vysokú lipu. Veronka, tak ma tu čakaj, pretože ti opäť prídem niečo porozprávať. Aj keď by som bola radšej, keby si mohla rozprávať ty mne. O dobe, ktorej zub času uškodil viac, ako by som si priała. Dnes sa už totiž dávne príbehy skladajú oveľa, oveľa ťažšie. Daj mi, milá Veronka, vedieť, či sa niekto v tých príbehoch našiel, či je tá skutočnosť naozaj skutočná a koľko emócií v nich bolo pravdivých. Ved' práve ty to tam hore môžeš overiť...

---

# Michal

**M**ichal sa Jánovi a jeho žene Márii narodil v chladnú a sychravú októbrovú noc 1860 ako posledný zo siedmich súrodencov. Medzi najstaršou Annou a ním bol osemnásťročný rozdiel. Okrem nich prišli na svet aj Matúš, Tomáš, Žofia, Karolína a Ānežka.

V malej drevenici označenej číslom tri v peci praskalo drevo a babicuľa<sup>1</sup>, ktorá došla z vedľajšej dediny, vyniesla v drevenom vedre krvavé plachty. Ján nervózne čakal na priedomí a dym z fajky stúpал do tmy. Bolo niečo pred polnocou. Muži sa nikdy do babských záležitostí nestarali, ale žena tak veľmi kričala od bolesti, že strach o ňu aj dieťa ho úplne opantal. Kým ho stihli vyhnať z izby, vzal z komory pálenku a niekoľkokrát si odpil. V žilách pocítil horúčavu a do mozgu sa mu vliala príjemná ľahkosť. Aj tak sa o ňu bál. Mal pocit, že to trvá už celú večnosť, a spotené čelo si nervózne utieral do teplej súkennej haleny. Hviezdy už úplne pohltila zamračená obloha a vo chvíli, keď si Ján znova odpil z chladnej fľaše pálenky, začul detský plač. Srdce mu splašene bilo a odvážil sa z boku nazrieť do izby. Jeho žena mala dieťa položené pri sebe a babicuľa jej utierala krvavé nohy. Vedel, že sa nemá pozeráť, ale veľmi chcel vedieť, či sú obaja v poriadku. Toľkokrát sa predsa stalo, že ženy či deti zomreli pri pôrode! Toľkokrát sa radosť premenila na smútok! Tá predstava ho nemilosrdne gniavila. Pri pohľade na ležiacu manželku túliacu k sebe novorodeniatko mu začali po lícach tiecť slzy.

„Čo tam čumíš?“

Ján sa strhol a od prekvapenia mu vypadla z ruky tlejúca fajka.

---

**1** Žena bez lekárskeho vzdelania, ktorá v minulosti pomáhala pri domácich pôrodoch.

Kým sa zamyslene díval na svoju ženu a dieťa, ani si nevšimol, že babicuľa vyšla z izby von. Zahanbil sa, no nemienil svoje správanie ospravedlňovať.

„Je moja žena v poriadku?“

„Nie. Vrátim sa ešte povíť dieťa a jej urobím ďalší obklad, ale musím zájsť po bylinky. Pôrod bol ťažký, je ubolená, dotrhaná a stratila veľa krvi.“ Podala mu do ruky vedro. „Plachty daj do koryta, zalej ešte raz vodou, ráno to treba vyprať. A utekaj po jej matku, pri žene musí niekto byť celú noc. Ty chod' spať na pôjd, toto nie je pre tvoje oči. Kútnu plachtu<sup>2</sup> som už zavesila. Ešte pripravím dubovú kôru, masť a hneď prídem. No nevyzerá to dobre.“

Babicuľa tie krátke vety hovorila bez kúska emócie. Vedela, že ak chce pomáhať, nesmie do svojho vnútra priberať ťažkosti iných ľudí. Predsa však k mladému mužovi podišla, chlácholivo mu položila ruku na plece a povzbudivo sa usmiala.

Ján sa chcel toho úsmevu chytiť, no v babiculiných očiach zbadal smútok a ten sa mu okamžite zadrel kamsi do stredu hrude. Sklopil zrak k zemi, ktorá sa mu v okamihu stratila spod nôh, a akoby to bol vietor, čo popod dvere podvial babiculine slová: „Skoro ráno vezmi voz a zájdi po kňaza. Ak by to zle dopadlo, nech neodíde na druhý svet s hriechom.“

Babicuľa sa otočila, pridvihla si zakrvavenú zásteru a bez ďalších slov unavene odchádzala. Každý jej krok však Jánovi opäť vracal kúsok zeme pod nohy, až pocítil, že stojí, a konečne sa z neho vydrala otázka, do ktorej sa naraz nahrnuli nádej i obava.

„A dieťa?“

Stará zhrbená žena sa obzrela a tentoraz mala v pohľade úsmev.

„Má husté čierne vlásky a plače ako pravý chlap. Máš syna. Dala mu meno Michal.“

---

**2** *Jednoduchá alebo zdobená plachta, ktorou sa oddeľoval priestor izby od miesta, kde ležala rodička s dieťaťom. Podľa tradície musela byť žena schovaná pred zrakmi ostatných členov rodiny počas celého šestonedelia a tým chránená pred pôsobením zlých síl.*

*Michal! Tak mám syna!* Srdce mu zaliala radosť, no netrvala dlho. Strach o Máriu ho pohltil, pozbieral všetku silu a vybehol do tmy, aby priviedol k žene jej matku.

Na dolnom konci zastal pri nízkej drevenici, hlasno zaklopal a o chvíľu sa v okne zjavila hlava Máriinho otca.

„Stalo sa dačo?“

„Zobudte mať, otec, Mária porodila, máte vnuka. Ale treba ju ratovať, nech mama ide k nej, prosím vás!“

Máriin otec rýchlo zapálil sviečku a v dome nastal nezvyčajný ruch. Žena si na rubáš obliekla starší ľanový šorc<sup>3</sup>, rukávce<sup>4</sup>, tmavú zásteru a pod šatku stiahla rozstrapatené vlasy. Na čepiec už nebol čas. Strach o dcéru ju súril. Vyšla pred dom a zhlboka sa nadýchla ostrého vzduchu. Celý deň výdatne pršalo a napadané lístie na dvore vytvorilo šmyklavý a zablatený povrch. O pár dní budú Dušičky a počasie to svojim chladom jasne potvrdzovalo. Matka sa odo dverí ešte vrátila po vlniak, pevne si ho previazala cez hlavu aj plecica a rozbehla sa za dcérou.

Dedina spala, plamienky sviečok neblinkali ani v jednom okne. Vietor silnel, chladný vzduch neprijemne zachádzal pod oblečenie a náhliacu sa ženu premohol čudný pocit. Jej Mária bola dobrá a nesmierne usilovná, ešte stále mladá žena. Ani vo sne by jej nenapadlo, že by mohla o ňu prísť. Zahnala túto myšlienku a pridala do kroku. V dome, kde jej dcéra s mužom bývali, vládlo ticho, ale spiacu ženu nezobudili ani vŕzgajúce ťažké drevené dvere. Matka potichu pristúpila k posteli a zahľadela sa na obraz pred sebou. Mária mala mokré, spotené vlasy prilepené na čele a bola veľmi bledá. Vedľa nej, privinutý tesne k telu, ležal malý uzlíček. Dieťa. Synček. Žena povzdychla, pritiahla k posteli ťažkú dubovú stolicu a ustarostene si sadla k dcére. Sviečka pri posteli blikala a v prítmí sa zdalo, že tieň, ktorý vrhala priamo na posteľ, pretína Máriino telo na polovicu. Jej ťaživý pocit sa tým rozhodne nezmiernil.

---

**3** *Vrchná sukňa spojená so živôtikom.*

**4** *Košiel'ka, časť ženského odevu nosená pod živôtikom.*



Sviečku presunula a odhrnula dcére z tváre ulepené vlasy. Dieťa akoby vycitilo prítomnosť nového človeka, vydalo nehlučný zvuk a spokojne otočilo hlávku na druhú stranu.

Máriina matka postavila na pec hrniec a začala variť silnú vývarovú polievku. *Mária ju musí zjesť, inak ju nič nepostaví na nohy!* Z komory vytiahla pálenku a naliala do úzkej sklenenej pijačky<sup>5</sup>. Kým zovrela voda, vyšla von za zaťom. Sedel s hlavou opretou v dlaniach, pri nohách fľaša. Vzala mu ju a rukou mu uštedrila výdatný buchát.

„Nehanbiš sa? Čo sa spíjaš, ako keby ti žena umrela? Žije predsa! A neopováž sa tu zrichtovať tak, že ráno ani do voza nesadneš!“

Ján bol zase bez slov. Z hrdla mu vyšiel tlmený vzlyk, no na prísnu ženu sa ani nepozrel. Vedel, že má pravdu. No ak by prišiel o Máriu, zbláznil by sa od bolesti

Celú noc nezažmúril oka, cítil sa zbytočný ako posledný prašivý pes. So svitaním a prvým kikirikaním sa vrátila aj stará babicuľa. V batôžku niesla medikamenty a pri vstupe do chalupy si pod krkom pevnejšie utiahla šatku.

Cez otvorené okno bolo počuť plač chlapčiatka. To zobudilo Máriu aj jej driemajúcu matku. Mária sa od ľaku prudko pohla a bolesť sa jej predrala celým telom. Začala opäť krváčať, no obe skúsené ženy robili, čo mohli. Ján to už nevydržal a prudko vstúpil do izby. Pohľad na manželku ho zastavil a nahnevany pohľad starej babicule mu nedovolil pohnúť sa už ani o kúsok.

„Už aj odíď, tu nemáš čo robiť! S Máriou je zle, stále krváca. Potrebujem ešte postrihanú lanovú plachtu. Hneď zbehni na Záhumnie a popros bývalého richtára, nech zapriahne koňa a ide po doktora. Ty choď s naším koňom po kňaza. Rýchlo!“

Ján zbledol, ale chlapsky zadržal slzy. Letmo pozrel ponad plece na plačúcu ženu a malé dieťa. Nemal ani tušenia, či je ešte nádej, no splnil do bodky všetko, čo mu babicuľa prikázala.

Farár prišiel ako prvý. Bývalý richtár, ktorý priviezol lekára, čakal i teraz vo voze, kým kňaz Máriu vyspovedá. Všetci z izby odišli a farár pri nej ostal sám. Márii pri pohľade naňho stislo hrdlo.

---

5 Sklenený pohár s vysokým úzkym hrdlom na pitie pálenky.

„Zomriem?“ vyslovila to tichučko, takmer nebadane a po lícach jej začala stekať slza za slzou. Farár jej chytil ruku a s priam otcovskou starostlivosťou ju stisol. „Títo dobrí ľudia sa o teba postarajú. A ak zostaneš s nami na zemi, budú sa o teba starať naďalej. Ak zomrieš, postarajú sa o teba zas v nebi. Len upokoj svoju dušu, všetko je v Božích rukách.“

Mária privrela oči. Nevládala ich držať otvorené, no snažila sa kňazovi odpovedať. Keď odchádzal, slabučko sa naňho usmiala. Nebola si však vôbec istá, či je ešte na zemi alebo už v nebi.

Lekár vstúpil do izby len pár minút po odchode kňaza. Babicuľa mu v rýchlosti opísala pôrod aj stav mladej rodičky a starší skúsený lekár odokryl plachty, ktorými bola Mária prikrytá. Opäť boli krvavé. Teplá voda už bola nachystaná, vzduchom voňali byliny aj pálenka. Tou Márii potierali sluchy a dali jej trošku i odpiť. Ján netrpezlivo čakal na priedomí. Každá minúta sa mu zdala pridlhá, trvala celú večnosť. Žalúdok ho neprijemne páčil. Uvedomil si, že okrem pálenky doň za posledné hodiny ani nič iné nedal. Vošiel do komory a opláchol si tvár studenou vodou. Napätie a ticho vonku by sa dali krájať, no vnútri v tmavej izbe prebiehal boj o život jeho ženy. A možno aj dieťaťa. Vlastne vôbec nevedel, ako na tom jeho syn je a či je dosť silný. Pohľad mu padol na koňa, ktorému zabudol dať vodu aj seno. Rozbehol sa do maštale, aby sa poďakoval zatiaľ aspoň jemu, a veľmi dúfal, že sa bude môcť odvdáčiť aj doktorovi. Zvony na zvonici odbili desiatu hodinu dopoludnia. Lekár bol vnútri už takmer dve hodiny. Ján sa neodvážil ani len nazrieť cez okno. Bolela ho hlava i žalúdok, mal slabé nohy a štipali ho oči.

Zvuku vŕzgajúcich pántov dverí sa nakoniec dočkal. Lekár vyšiel von do chladného rána pomaly, zamyslene si prešiel rukou po strnisku. Sadol si k Jánovi na priedomie, z mešca vytiahol tabak a z vrecka kabáta fajku. Zapálil si a Ján sa nadýchol stúpajúceho dymu. Ten tabak voňal úplne inak. Jánovi sa triasol hlas, no lekár mlčal.

„Sú v poriadku, pán doktor? Žijú?“

„Žijú. Zatiaľ obaja. Mária stratila mnoho krvi, ale podarilo sa mi krvácanie zastaviť. Babicuľa odviedla výbornú robotu, poďakuj sa

jej. Ak by som prišiel čo i len o hodinu neskôr, už by tu s nami tvoja žena nebola.“

Hovoril stručne a vecne o živote a smrti jednej z miliónov.

„O Máriu sa však treba postarať. Zájdeš do najbližšej krčmy a zoženieš od výčapníkov silné červené víno. Dáš jej za pohár aspoň po sedem dní. Treba, aby jedla polievky, nech zosilnie. Mastičky a bylinky už bude mať na starosť babicuľa. Odvez ma teraz domov, čakajú ma ďalší.“

„Čo som vám dlžný?“

„Jednu zlatku. Alebo päťdesiat grajciarov a holbu<sup>6</sup> mlieka.“

Ján sa postavil a dal starému doktorovi všetko, čo požadoval. Nechcel zjednávať cenu, aj keď nemali nazvyš. Doktor pomohol jeho žene a v tej chvíli nemohlo byť väčšieho šťastia.

Keď sa Ján vrátil a postaral o gazdovstvo, sadol si opäť na priedomie. Začala naňho doliehať únava z prebdenej noci, a kým si stačil oprieť hlavu, otvorili sa dvere a v nich sa objavila pokojná postava svokry.

„Hybaj dnu na chvíľu, žena ťa chce vidieť!“<sup>7</sup>

Ján načrel do vedra s vodou, opláchol si tvár, vydrhol ruky a vstúpil do izby. Opatrne odhrnul kútnu plachtu a potichu si sadol na kraj postele. Vzduch v izbe bol svieži. Cez otvorené okno prúdil chlad a mal pocit, že mladej žene, ležiacej na úzkej posteli, sa takmer nebadane vracia farba do líc. Jemne ju chytil za ruku a pocítil slabučký tep. Mária zacítila jeho dotyk a opatrne k mužovi otočila hlavu. Namáhavo otvorila oči a jemne sa na neho usmiala.

„Volá sa Michal. Má tvoje čelo aj oči.“

Ján jej úsmev opätovoľal a zdvihol prst k ústam.

„Je krásny ako ty, Mária. Len, prosím, spi. Budeš v poriadku, len spi. Ja idem po kmotru, Michala pokrstíme a všetko už bude dobré.“

---

**6** Objemová miera v minulosti, necelý liter.

**7** Muži mali zákaz vstupovať k svojej žene počas celého šestonedelia, preto bolo zrejmé, že ak si to žena priala, situácia bola vážna.

Zohol sa k žene a na čelo jej vtisol bozk.

Synček spal v plachte zavesenej na hrade a neposlušné vlásky mu vytrčali na každú stranu. Obaja žijú, ten pocit Jána naplnil nevýslovnou radosťou a vďakou. V ten podvečer prešiel malou dedinou až k lipám na cintoríne. Klakol si k hrobu starých rodičov a oprel si čelo o drevený kríž. Konečne ho naplnil pokoj a pri myšlienke na malého Michala sa usmieval. Nad Čipčím zažiaril mesiac, upokojil jeho rozbúšené srdce a svojim silným svetlom zalial celú dedinu.

Mária však z postele nevstala ani nasledujúce dva týždne. Bola taká slabá, že stará matka musela u nich stráviť celé dni, aby sa o malého Michala postarala. Podchvíľou sa zadívala na dcérinu nezdravo bielu tvár, ktorá vyzerala ako z porcelánu. Mária už nevedela ani poriadne zdvihnúť ruku, bolesti neprestávali a cítila, že niečo v jej tele sa zlomilo. Staršie deti podchvíľou k mame pribiehali a láskali ju po vlasoch. Prvýkrát rodila pred osemnástimi rokmi. Cítila, že tentoraz to bolo naposledy.

V jednu noc tíško a s veľkou námahou otočila hlavu k matke, ležiacej pri jej nohách.

„Mama?“

Žena hneď vstala a ospalo rozliepala unavené oči. „Čo sa deje, Mária?“ chytila dcéru za ruku a tá jej ju nepatrne stisla.

„Viem, že sa budete hnevať, ale chcela by som zomrieť. Veľmi po tom túžim.“

„Netáraj! Máš deti a muža, prečo by si mala zomierať? Zotavíš sa a raz-dva si na nohách.“

„Nie, mama, nezotavím. Cítim to. Ešte v deň pôrodu som sa smrti veľmi bála, ale teraz necítim ani trošičku strach. Je to zvláštne, ale viem, že to bude moje vykúpenie z bolesti.“

„Zbláznim sa od žiaľu, ak mi odídeš, dievčatko!“

„Mama, prosím... nechajte ma v pokoji odísť. Povedzte Jánovi, že mi bol dobrým mužom. A nech je rovnako dobrým otcom našim deťom. Odchádzam vyrovnaná a v pokoji. A veľmi po tom pokoji túžim. Stretneme sa... tam, v nebi...“